

УДК 159.923.2

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-546-556](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-546-556)

Михальчук Олена Олександрівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, вул. О. Дашкевича, 24, м. Черкаси, 18000, тел.: (047) 231-72-83, <https://orcid.org/0000-0001-6991-0588>

Нікітська Юлія Мирославівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, вул. О. Дашкевича, 24, м. Черкаси, 18000, тел.: (047) 231-72-83, <https://orcid.org/0000-0002-0482-8011>

Омельяненко Анастасія Сергіївна викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, вул. О. Дашкевича, 24, м. Черкаси, 18000, тел.: (047) 231-72-83, <https://orcid.org/0009-0009-8944-5607>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті здійснено теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних аспектів розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку. Авторами схарактеризовано основні виклики для системи дошкільної освіти під час пандемії та воєнного стану, а саме: загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, пошкодження закладів дошкільної освіти, вимушене переміщення дітей та педагогічного складу, забезпечення безпечного доступу до освіти, психологічний стан усіх учасників освітнього процесу, тощо. Акцентовано, що всі ці фактори, безперечно, мають негативний вплив на формування та розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Проаналізовано поняття «емоції» у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, що дозволило виділити різні підходи до вивчення емоційної сфери дитини. Визначено, що у психології емоції розглядаються у різних аспектах: особистісному розвитку, поведінці та діяльності.

Констатовано, що розвиток емоційної сфери дитини старшого дошкільного віку проявляється у зростанні здатності організму до саморегуляції емоційних станів, накопиченні вербальних та невербальних проявів емоцій, у збагаченні емоційного досвіду та словника, у появі нових соціальних емоцій, у вмінні розрізняти та диференціювати емоційні стани інших людей.

Досліджено, що розвиток емоційної сфери дітей має три аспекти: осмислення, вираження та регуляція емоцій.

Авторами акцентовано, що дуже важливо розвивати емоційну сферу дітей старшого дошкільного віку, оскільки це гарантія того, що до молодшого шкільного віку, дитина зможе адекватно реагувати на проблемні та конфліктні ситуації.

Розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку визначено як педагогічний процес, що має складну структуру та динамічний характер, в основі якого є емоційний досвід дитини, який виявляється у розпізнаванні, розумінні та вираженні емоцій відповідно до ситуації, первісній оцінці та регулюванні емоційних станів людей.

Схарактеризовані основні методи і форми роботи, які варто використовувати в освітньому процесі для ефективного розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: емоції, емоційна сфера дітей, діти старшого дошкільного віку, розвиток емоційної сфери дітей, освітній процес дітей старшого дошкільного віку.

Mykhalchuk Olena Oleksandrivna PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate professor, Associate professor at the Department of Preschool and Special Education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, St. O. Dashkevich, 24, Cherkasy, 18000, tel.: (047) 231-72-83, <https://orcid.org/0000-0001-6991-0588>

Nikitska Yuliia Myroslavivna PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate professor, Associate professor at the Department of Preschool and Special Education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, St. O. Dashkevich, 24, Cherkasy, 18000, tel.: (047) 231-72-83, <https://orcid.org/0000-0002-0482-8011>

Omelianenko Anastasiia Serhiivna Lecturer at the Department of Preschool and Special Education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, St. O. Dashkevich, 24, Cherkasy, 18000, tel.: (047) 231-72-83, <https://orcid.org/0009-0009-8944-5607>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL SPHERE OF OLDER PRESCHOOL AGE CHILDREN

Abstract. The article provides a theoretical substantiation of the psychological and pedagogical aspects of the development of the emotional sphere

of older preschool age children. The authors characterized the main challenges for the preschool education system during the pandemic and martial law, namely: threat to life and health of participants in the educational process, damage to preschool education institutions, forced relocation of children and teaching staff, ensuring safe access to education, psychological state of all participants of educational process, etc. It is emphasized that all these factors undoubtedly have a negative impact on the formation and development of the emotional sphere of preschool age children.

The concept of «emotions» in the works of domestic and foreign scientists was analyzed, which made it possible to distinguish different approaches to the study of the child's emotional sphere. It was determined that in psychology, emotions are considered in different aspects: personal development, behavior and activity.

It was established that the development of the emotional sphere of an older preschool age child is manifested in the growth of the body's ability to self-regulate emotional states, the accumulation of verbal and non-verbal manifestations of emotions, the enrichment of emotional experience and vocabulary, the emergence of new social emotions, and the ability to distinguish and differentiate the emotional states of other people.

It has been studied that the development of children's emotional sphere has three aspects: comprehension, expression and regulation of emotions.

The authors emphasize that it is very important to develop the emotional sphere of older preschool children, as this is a guarantee that by the time the child reaches elementary school age, the child will be able to adequately respond to problematic and conflict situations.

The development of the emotional sphere of older preschool age children is defined as a pedagogical process that has a complex structure and a dynamic nature, the basis of which is the child's emotional experience, which is manifested in the recognition, understanding and expression of emotions according to the situation, the initial assessment and regulation of people's emotional states.

The main methods and forms of work that should be used in the educational process for the effective development of the emotional sphere of older preschool age children are characterized.

Keywords: emotions, emotional sphere of children, children of older preschool age, development of the emotional sphere of children, educational process of older preschool age children.

Постановка проблеми. У системі дошкільної освіти за останні роки відбуваються суттєві зміни, що спричинені пандемією та повномасштабним вторгненням. Основними викликами для системи дошкільної освіти стали:

загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, пошкодження закладів дошкільної освіти, вимушене переміщення дітей та педагогічного складу, забезпечення безпечного доступу до освіти, психологічний стан усіх учасників освітнього процесу, тощо. Усі ці фактори, безперечно, мають негативний вплив на формування та розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Ефективний розвиток емоційної сфери гарантує успішний розвиток усіх сфер життєдіяльності дитини. Відомо, що у дошкільному віці емоційна сфера є провідною у психічному розвитку, під впливом якої формуються вищі психічні функції поведінки особистості.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні психолого-педагогічних аспектів розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність теми підтверджується сучасними дослідженнями в педагогічній та психологічній сферах. Особливо зацікавили праці щодо забезпечення психолого-педагогічних умов для ефективного розвитку емоційної сфери дітей (Н. Трофаїла); виокремлення емоційних порушень у дошкільному віці (Л. Терещенко, І. Карабаєва); ґрунтовного аналізу психологічних механізмів розвитку емоційної сфери (І. Лисенкова); можливостей розвитку емоційної сфери дітей із тяжкими порушеннями мовлення (Ю. Рібцун). Цікавими науковими доробками в межах досліджуваної теми стали напрацювання таких науковців, як Ю. Демидової, С. Бадер, К. Борисенко, Н. Трофаїла, зміст яких презентує особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Зокрема, дослідження науковців розкривають особливе значення емоцій, які є важливим регулятором психіки дитини та її здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогіка спрямована на формування емоційно освіченої, творчої особистості, яка адекватно реагує на виклики сучасного життя.

Психологи та педагоги визначають тісний зв'язок емоційних процесів з інтелектом та мисленням. Досліджено, що рівень розвитку емоційної сфери безпосередньо впливає на формування особистості, її соціальний та інтелектуальний розвиток.

Проблема розвитку емоційної сфери особистості дитини дошкільного віку займає важливе місце у педагогіці та психології. Це пов'язано з неоднозначністю розуміння сутності та змісту процесу емоційного розвитку, а також його умов та механізмів.

Визначено, що емоція – це особливий клас психічних процесів та станів, що відображаються у формі досвіду (радості, страху, подиву, тощо) первинна оцінка явищ та ситуацій [1, с. 156]. Варто зазначити, що емоції є

певним ставленням дитини до навколишнього світу, а також пов'язані з особистим вихованням дитини, свідомістю та ідентичністю особистості.

Зарубіжні психологи Д. Вотсон, Т. Рібо, П. Фресс, розглядали емоції як вроджені реакції організму. Психологи зазначали, що емоції в онтогенезі підкоряються інтелекту дедалі більше і розглядаються як «архаїчні інстинктивні реакції» [2, с. 216]. Вітчизняні психологи поділяють думку, що емоції під час онтогенезу збагачуються та набувають нових більш досконалих форм прояву під впливом соціальних умов [3, с. 141].

Поняття «емоції» широко розглядалось вітчизняними та зарубіжними науковцями, що дозволило виділити різні підходи до вивчення емоційної сфери дитини дошкільного віку. У психологічній науці емоції проаналізовано у різних аспектах: в особистісному розвитку; у поведінці; у діяльності.

Науковці зазначають, що з віком емоції починають передбачати дії дітей, збільшується значення активності дітей, а діяльність дітей дошкільного віку зумовлена емоційними переживаннями, які викликають подальший розвиток [4, с. 297].

Дослідивши наукову літературу з цієї проблеми, можна зробити висновок, що розвиток емоційної сфери дитини проявляється у зростанні здатності організму до саморегуляції емоційних станів, накопиченні вербальних та невербальних проявів емоцій, у збагаченні емоційного досвіду та словника, у появі нових соціальних емоцій, у вмінні розрізняти та диференціювати емоційні стани інших людей. З'ясовано, що розвиток емоційної сфери дітей має три аспекти: осмислення, вираження та регуляція емоцій [5, с. 259].

Багато педагогів і психологів, які дотримуються в дослідженнях діяльнісного підходу стверджують, що рівень розвитку емоційної сфери виробляється шляхом новоутворень. Таке твердження допомагає науковцям зрозуміти індивідуальність розвитку емоційної сфери як процесу послідовного та природного виникнення та функціонування новоутворень, необхідних для даного вікового періоду [6, с. 168].

Проаналізовано, що у процесі розвитку дитини дошкільного віку змінюється місце емоцій у загальній структурі поведінки: з'являються нові форми співчуття, співпереживання іншій людині, необхідні для спільної діяльності.

Визначено, що форму емоції визначають особливості сигнального подразника, що викликає емоційний процес. Усі сигнали будуть специфічно адресованими, вони пов'язані з певними потребами (дихання, харчування, тощо). При занадто сильному впливі подразника – виникає огида, біль, тощо [7, с. 49].

Багато науковців стверджують, що емоції – це особлива форма ставлення до явищ дійсності і предметів та виділяють такі аспекти цих процесів: аспект ставлення, аспект переживання, аспект відображення [8, с. 622].

Визначено, що специфічність емоцій полягає у переживанні подій та відносин, а почуття виражаються у формі переживання, ставлення суб'єкта до оточення, до того, що він пізнає і робить [9, с. 664].

Досліджено, що емоції – це форма активного ставлення людини до навколишнього світу. Науковці стверджують, що «...людина не пасивно, не автоматично відображає навколишню дійсність, а активно впливає на зовнішнє середовище та пізнає його, водночас суб'єктивно переживає ставлення до предметів та явищ реального світу» [10, с. 134].

Науковці зазначають, що емоції, відображаючи навколишню реальність, виконують оціночну функцію пізнання. У процесі пізнання суб'єкт з одного боку відображає предмети та явища такими, які вони є у природних умовах, а з іншого боку – суб'єкт оцінює ці явища з погляду своїх потреб та установок [6, с. 170].

Варто зазначити, що дуже важливо розвивати емоційну сферу дітей старшого дошкільного віку, оскільки це гарантія того, що до молодшого шкільного віку, дитина зможе адекватно реагувати на проблемні та конфліктні ситуації. А виховання у дитині здібності співпереживати, співчувати, висловлювати власні емоції, розпізнавати емоції інших, допоможе їй стати гідним членом суспільства.

Особливістю дошкільного віку є надзвичайна сприйнятливість до чуттєвих вражень навколишнього світу. Досліджено, що до п'яти років дитина починає вловлювати красу в ритмічності, гармонії фарб та ліній, у розвитку музичної мелодії, у пластичності танцю, тощо. Сильні переживання у дітей старшого дошкільного віку викликані красою природних явищ [10, с. 136]. Вразливість, емоційна чуйність – найбільш характерна риса дітей старшого дошкільного віку. Саме тому діти так бурхливо та швидко реагують на все, що їх стосується, викликає яскравий емоційний відгук.

Ідея емоцій реалізується у єдності з розвитком пізнавальних процесів (пам'яті, сприйняття, мислення), а також містить наступні напрямки [8, с. 628]: усвідомлення дітьми факту виникнення емоцій; розуміння емоційного життя інших, сенсу емоційних проявів; осмислення зовнішніх ознак вираження позитивних та негативних емоцій, меж їхнього адекватного прояву; збагачення дітей проєктивним матеріалом, що відкриває моральний зміст ідей, емоцій і спонукає до самостійних етичних роздумам.

Основними складовими розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного є активізація словника емоційного лексикону та освоєння словесних позначень емоцій, що містять таку мету: осмислення семантичного аспекту мовлення, що дозволяє дітям пояснити причину тієї чи іншої емоції, настрою, способу поведінки, а також розпізнати почуття узагальнених характеристик; активізація мовленнєвої поведінки, що дозволяє дітям

вирішувати конфліктні ситуації, робити компліменти, щоб сприяти зміні негативного настрою; розбір змісту слів, що позначають емоції, відтінки настроїв, переживання та співставлення їх із певним станом людини чи казкового героя [1, с. 157].

Проаналізовано, що діти старшого дошкільного віку перестають бути довірливими та розкутими, вони стають більш закритими для оточуючих людей; у них розвивається здатність до підпорядкування мотивів і вчинків, до певного довільного регулювання власних дій; засвоєння норм та правил, вміння співставляти власні вчинки із цими нормами призводять до зародження довільної поведінки, для якої характерні стійкість та не ситуативність; у поведінці та взаєминах спостерігаються вольові прояви; формується досить стійка самооцінка.

Варто зазначити, що у старшому дошкільному віці відбувається подальший розвиток взаємовідносин з однолітками та дорослими. Діти освоюють різні форми співробітництва: домовляються один з одним, обмінюються думками; чергують та узгоджують дії; спільно виконують одну операцію; контролюють дії партнера, виправляють його помилки; допомагають партнеру, приймають його зауваження, виправляють помилки. У результаті спільної діяльності діти старшого дошкільного віку набувають практики рівноправного спілкування, досвід керівництва та підпорядкування, навчаються досягати порозуміння. Все це має велике значення для соціального розвитку дітей та готовності до навчання у школі.

Проведений аналіз проблеми дозволяє нам визначити розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку як педагогічний процес, що має складну структуру та динамічний характер, в основі якого є емоційний досвід дитини, який виявляється у розпізнаванні, розумінні та вираженні емоцій відповідно до ситуації, первісна оцінка та регулювання емоційних станів людей.

Розвиток емоційної сфери дитини старшого дошкільного віку відіграє важливу роль, оскільки емоційні процеси є тією сферою психологічного буття дитини, яка заряджає та регулює всі інші функції (сприйняття, мислення, пам'ять, увага, уява, тощо).

У ході освітнього процесу діти старшого дошкільного віку знайомляться із фундаментальними емоціями, з досвідом однолітків, вербалізують власні переживання, а також знайомляться з живописом, музикою, літературою. Під час таких занять у дітей розширюється коло усвідомлених емоцій, частіше виникає емпатія по відношенню до однолітків та дорослих.

Визначено, що гра у дошкільному віці – це емоційно забарвлена діяльність, що вимагає від дитини певного настрою, оскільки саме гра

насичена різними емоціями (страхом, сумом, подивом, радістю, тощо), сприяючи розвитку всіх вищих інтелектуальних, моральних та естетичних почуттів [4, с. 297].

Необхідно зазначити, що у грі розвиваються дружні взаємини, гуманні почуття, діти навчаються поступатися один одному, домовлятися, переживати, допомагати, враховувати бажання та думки інших.

Деякі науковці зазначають, що всебічний вплив ігор на особистість дитини старшого дошкільного віку дозволяє використовувати їх як сильний ефективний, але ненав'язливий педагогічний засіб, адже дитина під час гри відчувається вільно, розкуто і невимушено [2, с. 222].

Ефективність розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку забезпечується певними формами, методами та прийомами.

Науковці виділяють основні форми розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку: ігрові заняття, спільна діяльність дітей та дорослих на святах, фотовиставках, спектаклях, спортивних заходах, тощо, самостійна музична, образотворча діяльність дітей [9, с. 667].

До ефективних методів розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку відносять: метод емоційно-образного впливу, який спрямований на мотивацію дітей до передачі емоційних переживань у вигляді «занурення» у ситуації вільних уявлень; словниковий метод, який реалізується в естетичних бесідах з дітьми, розвитку словника емоцій дитини; метод мотивації до емпатії: вихователь пробуджує у дітей емоційні реакції шляхом розуміння емоційних станів іншої людини, перетворюючи на допомогу; ігровий метод – один з основних у розвитку емоційної сфери дітей, оскільки гра, як провідний вид діяльності, здатна здійснювати позитивні зміни в емоційній сфері, формувати нові способи дій та форми поведінки; гра створює сприятливу ситуацію для творчої самореалізації дітей старшого дошкільного віку [5, с. 260].

Варто зазначити, що прийом – це практичний механізм застосування освітніх технологій у процесі формування всебічно розвиненої особистості.

В освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку доцільно використовувати наступні прийоми розвитку емоційної сфери: колір-настрій – цей прийом дає можливість дітям висловити настрій вірша, музики, героя, через колір (вибираючи кольорову картку); емоційний масаж – прийом заснований на парності контрастних настроїв, він регулює емоційні стани дітей (дитина усвідомлює, що власний настрій та настрій інших можна змінювати, регулювати); створення емоційно-насиченого фону – передача емоцій за допомогою візуальних та звукових засобів, довірчий контакт вихователя з дітьми, кольорове оформлення у групі, куточок усамотнення, настрою, тощо.

Під час занять у закладі дошкільної освіти для розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку, вихователі використовують: комунікативні ігри, спрямовані на формування вміння бачити в іншій людині її гідність; ігри та завдання, що сприяють поглибленню усвідомлення сфери спілкування; ігри, які навчають вмінню співпрацювати; рольові ігри (рольова гімнастика). Рольові ігри ґрунтуються на розумінні соціальної ролі людини у суспільстві; релаксаційні методи, що передбачають використання вправ, які засновані на активній нервово-м'язовій релаксації Е. Джекобсона, дихальні техніки, візуально-кінестетичні техніки; ігри, спрямовані на розвиток уяви; психогімнастичні ігри – формується прийняття власного імені, прийняття власних якостей характеру, прийняття свого минулого та сьогодення; мімічний диктант; малювання автопортрета; розповідь казок та історій від першої особи.

Тому, використання цих методів допомагає успішно зміцнити емоційне благополуччя дітей старшого дошкільного віку, оскільки в їх основі є емоційний досвід дитини, який виражається в розпізнаванні, розумінні та вираженні емоцій відповідно до певної ситуації.

Висновки. Емоційний світ дитини старшого дошкільного віку виходить на новий рівень: дитина починає випробовувати нові, раніше не знайомі їй емоції. На все це впливає зміни мотивів, змінене дитяче середовище, виникнення нових інтересів.

Отже, варто підсумувати, що розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку – це цілеспрямований педагогічний процес, який тісно пов'язаний з індивідуальним розвитком дітей, засвоєнням ними культурних цінностей, процесом соціалізації та творчої самореалізації.

Емоції у старшому дошкільному віці мають бурхливий, але не стійкий характер, це проявляється у яскравих, хоча й короткочасних афектах, швидкому переході від одного емоційного стану до іншого. Дітям старшого дошкільного віку властива «емоційна зарядженість», вони схильні до впливу емоцій, що переживаються однолітками та дорослими.

Необхідно зазначити, що якщо почати розвивати емоційну сферу у старшому дошкільному віці, тренувати та розвивати здібності, передбачати, керувати власними діями та брати на себе відповідальність, то у зрілому віці можна досягти більшої досконалості в управлінні власними емоціями.

Література:

1. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки, (45), 2014, С. 155–158.
2. Терещенко Л. А., Карабаєва І. І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Том 10. Випуск 33. 2019, Київ, С. 214–234.

3. Лисенкова І. П. Аналіз проблеми розвитку емоційної сфери дітей у психолого-педагогічній літературі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Психологічні науки, (1), 2018, С. 139–150.
4. Рібцун Ю. Розвиток емоційної сфери дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 1(16), 2020, С. 295–313.
5. Лисенкова І. П. Дослідження психологічних механізмів розвитку емоційної сфери. *Теорія і практика сучасної психології*, 3, 2018, С. 258–261.
6. Олійник О. Особливості емоційного розвитку та умови формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, (47), 2013, С. 167–173.
7. Борисенко К., Бадер С. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 1(48), 2021, С. 48–52.
8. Славина Н. С., Михальська С. А. Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини як умова психологічної готовності до школи. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*, (24), 2014, С. 621–630.
9. Демидова Ю. Психологічний дискурс емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 2(36) 2024, С. 662–673.
10. Федорова М. А. Особливості емоційного розвитку сучасних дітей в аспекті становлення міжособистісних взаємин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2020. Вип. 1 (46). С. 133–137.

References:

1. Trofailla, N. D. (2014). Emotsiinyi rozvytok ditei doshkilnoho viku [Emotional development of preschool children]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Serii: Pedagogichni nauky – Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv State University. Series: Pedagogical Sciences, (45), 155-158 [in Ukrainian].
2. Tereshchenko, L. A., & Karabaeva, I. I. (2019). Psykholohichni osoblyvosti emotsiinoi sfery ditei doshkilnoho viku [Psychological features of the emotional sphere of preschool children]. *Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy. Psykholohiia navchannia. Henetychna psykholohiia. Medychna psykholohiia – Current problems of psychology: a collection of scientific works of the Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine. Psychology of learning. Genetic psychology. Medical psychology*. Kyiv. 10, 33, 214–234 [in Ukrainian].
3. Lysenkova, I. P. (2018). Analiz problemy rozvytku emotsiinoi sfery ditei u psykholoho-pedahohichnii literaturi [Analysis of the problem of the development of children's emotional sphere in psychological and pedagogical literature]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: Psykholohichni nauky – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: Psychological Sciences*, (1), 139–150 [in Ukrainian].
4. Ribtsun, Y. (2020). Rozvytok emotsiinoi sfery ditei iz tiazhkymy porushenniamy movlennia [Development of the emotional sphere of children with severe speech disorders]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*, 1(16), 295–313 [in Ukrainian].

5. Lysenkova, I. P. (2018). Doslidzhennia psykholohichnykh mekhanizmiv rozvytku emotsiinoi sfery [Study of the psychological mechanisms of the development of the emotional sphere]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and practice of modern psychology*, 3, 258–261 [in Ukrainian].

6. Oliynyk, O. (2013). Osoblyvosti emotsiinoho rozvytku ta umovy formuvannia emotsiinoi kultury ditei starshoho doshkilnogo viku zasobamy teatralizovanykh ihor [Peculiarities of emotional development and conditions of formation of emotional culture of older preschool children by means of theatrical games]. *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of the rural school*, (47), 167–173 [in Ukrainian].

7. Borysenko K., & Bader S. (2021). Osoblyvosti rozvytku emotsiinoho intelektu ditei starshoho doshkilnogo viku [Features of development of emotional intelligence of children of older preschool age]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work*, 1(48), 48–52 [in Ukrainian].

8. Slavina, N. S., & Mikhalska, S. A. (2014). Rozvytok emotsiinoi sfery ta volovykh yakosti dytyny yak umova psykholohichnoi hotovnosti do shkoly [Development of the child's emotional sphere and volitional qualities as a condition of psychological readiness for school]. *Zbirnyk naukovykh prats K-PNU imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy – Collection of scientific papers of Ivan Ohienko K-PNU, Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk National Academy of Sciences of Ukraine*, (24), 621–630 [in Ukrainian].

9. Demydova, Yu. (2024). Psykholohichniy dyskurs emotsiinoho spryiniattia svitu ditmy doshkilnogo viku [Psychological discourse of emotional perception of the world by preschool children]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Serii «Pedahohika», Serii «Psykholohiia», Serii «Medytsyna») – Science Perspectives and Innovations (Pedagogy Series, Psychology Series, Medicine Series)*, 2(36) 2024, 662–673 [in Ukrainian].

10. Fedorova, M. A. (2020). Osoblyvosti emotsiinoho rozvytku suchasnykh ditei v aspekti stanovlennia mizhosobystisnykh vzaiemyn [Peculiarities of emotional development of modern children in the aspect of the formation of interpersonal relationships]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu: Serii Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University: Series Pedagogy. Social work*. 2020. 1 (46), 133–137 [in Ukrainian].